

Vývojová psychologie

Předmět vývojové psychologie

- základní psychologická disciplína
- studium psychického vývoje jedince od početí do smrti (ontogeneze), v širším pojetí zahrnuje i fylogenezi
- Studuje sled a povahu vývojových změn (podstatné a společné změny), vytváří vývojové charakteristiky jednotlivých etap vývoje, odvozuje obecné vývojové normy

Základní pojmy

- **Psychický vývoj** – složitý proces; sled (řada) tělesných a psychických změn kvantitativního i kvalitativního rázu, které jsou zákonité a nezvratné, vesměs progresivní, směřují od nižších forem k vyšším, od jednoduchých ke složitějším, dokonalejším; proces není plynulý, je individuálně specifický
- **Vývojová změna** = přechod od méně dokonalého projevu k dokonalejšímu, je relativně stálá, je v zákonitém vztahu k chronologickému věku (nastupují ve stejných věkových obdobích)
  - Biologická (zrání, tělesný vývoj)
  - Kognitivní (rozvoj poznávacích procesů)
  - Emocionální (změny emočního prožívání)
  - Psychosociální (vstup do školy)

Modely psychického vývoje

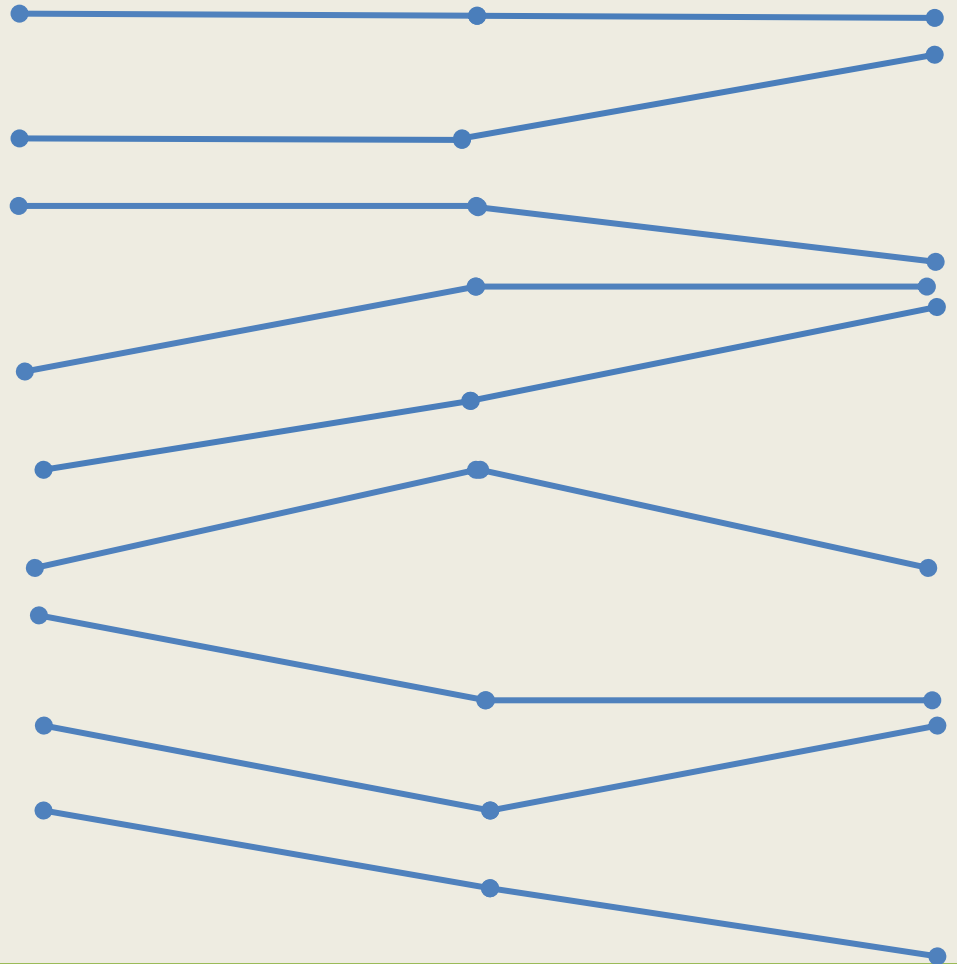

- Znázornění sledu vývojových změn vyžaduje vzhledem k různosti změn různé typy modelů vývoje:
- Kvantitativní modely
  - Vycházejí z představ o plynulém narůstání znaků a jejich sčítání/odčítání v průběhu vývoje
- Kvalitativní modely
  - Sledují specifičnost vývojových změn
  - Předpokládají, že každý vyšší stupeň představuje něco nového, kvalitativně nové jevy. Vývoj je chápán jako sled fází.
  - Model stupňovitého vývoje
  - Model spirálovitého vývoje
  - Vývoj jako vrstvení
  - Vývoj jako výsledek vtiskování

Kvantitativní modely vývoje

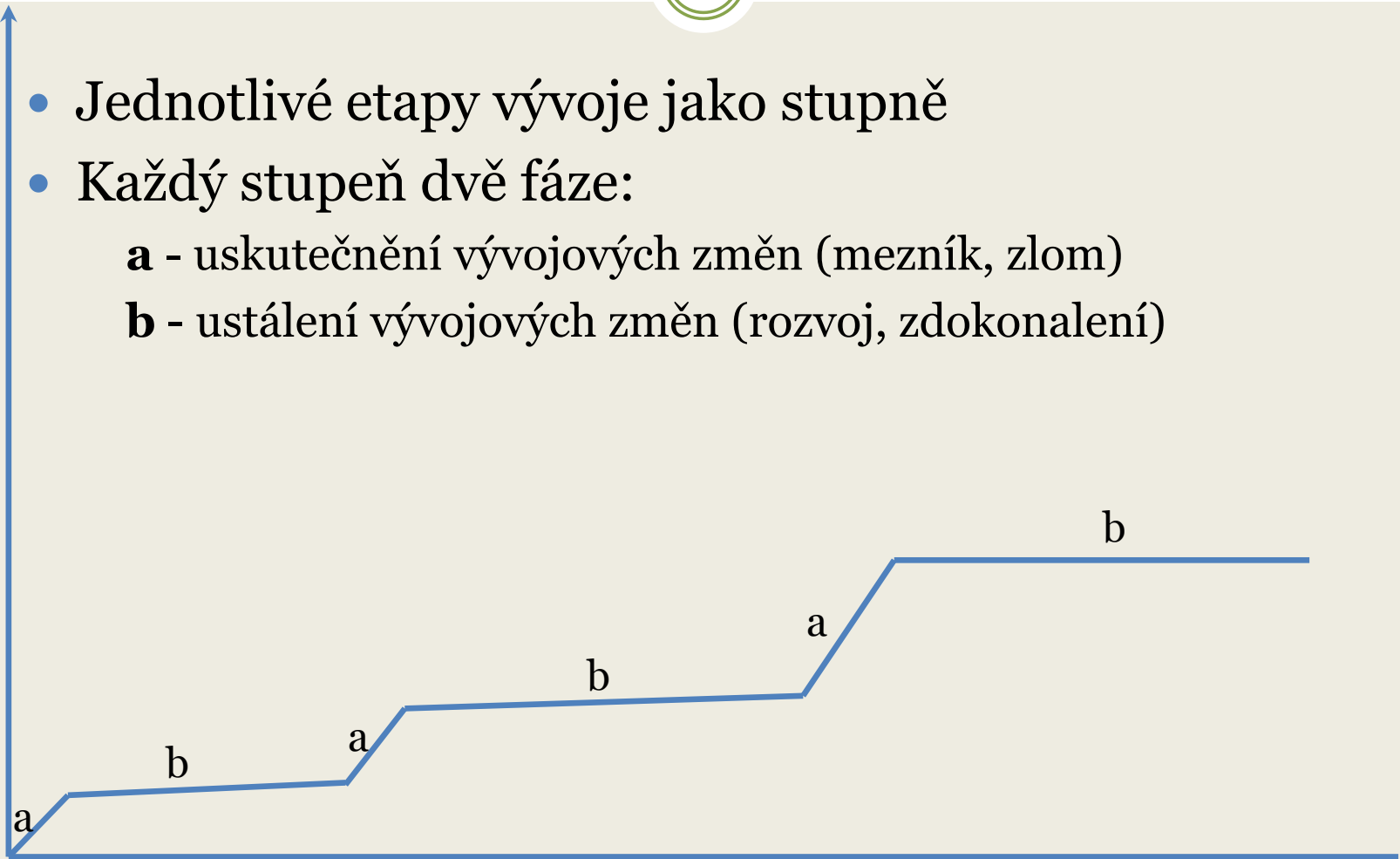
- **Konstantní průběh**
- **Akcelerační trend**
- **Retardační trend**
- **Pozitivní asymptomatický**
- **Pozitivní trend**
- **Konkávní trend**
- **Negativní asymptomatický**
- **Konvexní trend**
- **Negativní trend**

Model stupňovitého vývoje

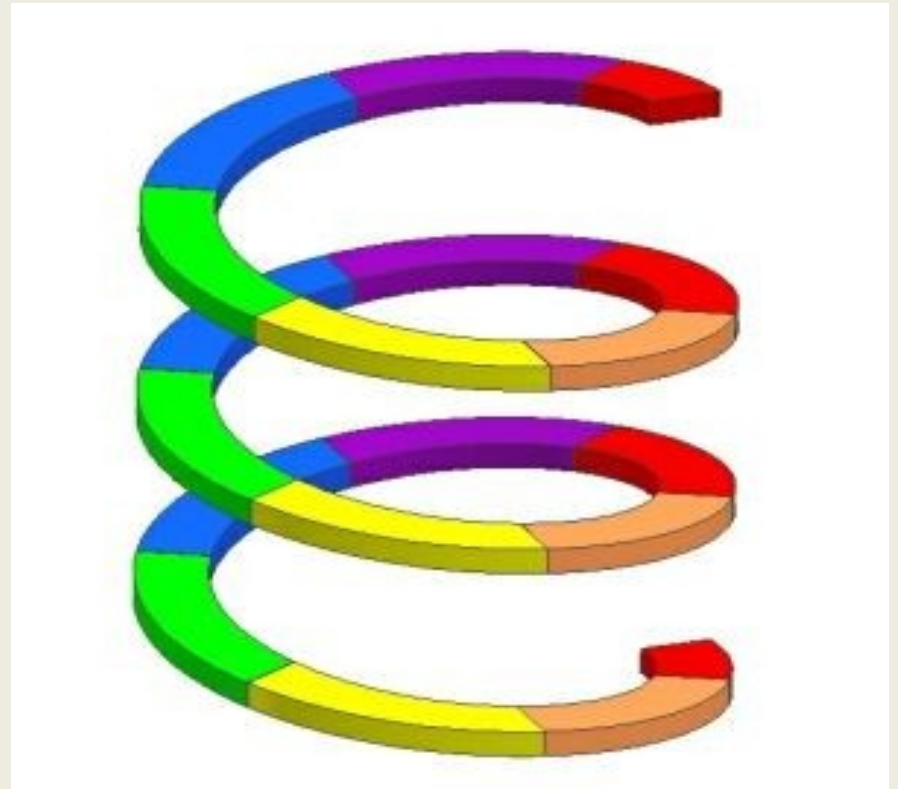
- Jednotlivé etapy vývoje jako stupně
- Každý stupeň dvě fáze:
  - a** - uskutečnění vývojových změn (mezník, zlom)
  - b** - ustálení vývojových změn (rozvoj, zdokonalení)

Model spirálovitého vývoje

- Nepřetržité opakování vývojových změn vždy na nové, jiné úrovni
- příklad: období podřízení období vzdoru
- Vývoj ve spirále obsahuje vzestup i regres (involuční změny ve stáří, návrat do dětství – egocentrismus, bezmocnost)

Zákonitosti vývojových změn

- **Zákon diferenciacie a integrace**
  - PM aktivity stále větší rádius, širší souvislosti, jsou složitější, ucelenější (D a I vnímání; zvnitřnění psychických procesů)
- **Zákon směřování ke struktuře druhu**
  - Všechny fáze jsou zaměřeny k budoucí lidské podobě
- **Zákon vývojové nerovnoměrnosti**
  - Jednotlivé procesy se nevyvíjejí ve stejném tempu, ale podle důležitosti a potřeb – nejrychlejší vývoj mizní a nervový systém
- **Zákon vývojové retardace**
  - Rychlý nárůst – zvolnění – plató – zesilování retardačních tendencí
- **Zákon individuálního průběhu vývoje**
  - Pořadí vývojových období je stejné, vývoj není totožný; rozdíly genderové, individuální, jedinečnost vlivem působení mnoha faktorů

Periodizace, vývojové fáze a mezníky

- **Periodizace ontogenetického vývoje** = členění životního cyklu na určité úseky podle vybraných kritérií
- Praktický význam sledování vývoje v ohraničených etapách z různých hledisek, pohledů (edukace, diagnostika, terapie...)
- **Vývojové fáze** - charakteristické změnami, které jsou pro ně typické
- **Vývojové mezníky** – signalizují proměnu některé ze složek psychosociálního vývoje; vymezují rozhraní dvou vývojových fází:
  - Biologický (daný zráním např. pohlavní dospívání, lokomoce)
  - Psychický (daný dispozicemi a učením, např. rozvoj konkrétních logických operací v 7 letech)
  - Sociální (daný společností, např. nástup do školy)
- Existují různé způsoby výkladu vývoje různých dimenzí psychiky, zdůrazňující zrání či učení, zaměřující se na různé oblasti

Soudobé členění: biopsychologická periodizace

- I. Prenatální a perinatální období (nitroděložní vývoj a porod)
  - I. Období blastemové, embryonální; fetální; perinatální
- II. Novorozenecké období (0-6 týdnů)
- III. Kojenecké období (6 týdnů – 1 rok)
- IV. Období batolete (1-3 roky)
- V. Období předškolního věku (3-6 let)
- VI. Mladší školní věk (6/7 let – 10/11 let)
- VII. Období dospívání – prepuberta a puberta (10/11-15let)
- VIII. Období adolescence (16/17 - 19/20 let)
- IX. Dospělost
  - I. Mladší dospělost (20-30 let); střední (30-45); starší (45-60)
- X. Stáří
  - I. Stárnoucí (60-74 let); starý (75-89); stařecký (od 90 let)

Psychoanalytická vývojová periodizace S. Freuda

- Vychází z citového prožívání a pudového života
- Vývoj se děje podle vrozeného programu
- Psychosexuální vývoj jako základ rozvoje osobnosti se uskutečňuje přesuny libida do různých oblastí
- Periodizace podle převládajícího způsobu dosahování slasti:
  - Orální stadium – 0-1 – orální závislost (sání), orálně agresivní (kousání)
  - Anální stadium – 1-3 – stimulace anální oblasti, ovládání vyměšování; nácvik udržování čistoty = první zkušenost s disciplínou
  - Falické stadium – od 3 let – zájem o genitálie, Oidipův/Elektřin komplex
  - Stadium latence – od 5/6 let – přesun zájmu na jiné aktivity, sublimace
  - Genitální stadium – dospívání – oživení, rozvoj genitální slasti
- Upozorňuje na význam raného dětství pro další vývoj osobnosti

Teorie psychosociálního vývoje E.H. Eriksona

- Vázána na společenské, kulturní a historické podmínky
  - Na každém stupni vývoje jedinec řeší psychosociální konflikt – vývojový úkol
- I. **Závislost** – základní důvěra x pocity nejistoty (0-1 rok)
  - II. **Nezávislost** – autonomie x pocity studu (1-3 roky)
  - III. **Iniciativa** – iniciativa x pocity viny (předškolák)
  - IV. **Snaživost** – snaživost x pocity méněcennosti (ml. školák)
  - V. **Identita** – identita x pocity nejistoty o své roli (dospívání)
  - VI. **Intimita** – intimita x pocity izolace (mladá dospělost)
  - VII. **Generativita** – generativita x pocity stagnace (dospělost)
  - VIII. **Integrita** – integrita x strach ze smrti (stárnutí a stáří)

Děkuji za pozornost

